

Uplatnění nutné obrany v souvislosti s realizací bezprostředních zásahů

Application of Necessary Defense in Connection with Realization of Immediate Interventions

Pavel Všeticka*

Abstrakt

Faktické úkony představují právně-teoretický pojem, jež v sobě zahrnuje různé specifické formy realizace veřejné správy, které bývají uplatňovány v mimořádných situacích, a to zpravidla namísto individuálních správních aktů. Jednu z forem faktických úkonů představují tzv. bezprostřední zásahy. Vzhledem k bezprostřední povaze této právní formy činnosti, je v průběhu jejich realizace vyloučena možnost přezkoumání zákonnosti postupu úředních osob prostřednictvím řádných opravných prostředků, tak jak je tomu v případě individuálních správních aktů. Z množiny záruk zákonnosti využívaných v oblasti veřejné správy je však v tomto případě možno za jistých okolností uplatnit kontrolu ze strany občanů, a to v podobě nutné obrany. Podobně ovšem i úřední osoby jsou v rámci plnění svých úkolů ve zvláštních případech oprávněny využít institutu nutné obrany.

Klíčová slova

Bezprostřední zásahy; donucovací prostředky; faktické úkony; kontrola veřejné správy vykonávaná ze strany občanů; nutná obrana; úřední osoby; záruky zákonnosti.

Abstract

The factual acts are a legal theoretical notion that includes various specific forms of public administration that are used in extraordinary situations, as a rule instead of individual administrative acts. One of the forms of deeds is represented by so-called immediate interventions. Due to the immediate nature of this legal form of activity, the possibility of reviewing the lawfulness by means of ordinary remedies, as is the case with individual administrative acts, is precluded in the period before the legal consequences for the addressees of its action. However, from the set of legality safeguards commonly used in the area of public administration, citizenship control can be exercised in this case in the form of necessary defense. Similarly, however, officials authorized to carry out immediate interventions are entitled under certain circumstances to use the necessary defense institute.

Keywords

Immediate Interventions; Coercive Means; Factual Acts; Control of Public Administration Carried out by Citizens; Necessary Polio; Officials; Guarantees of Legality.

* Mgr. Pavel Všeticka, doktorand, Katedra správní vědy a správního práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of Administrative Studies and Administrative Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: pavel.vseticka@seznam.cz

Úvod

Jedním ze základních úkolů každého fungujícího státu je zajištění bezpečnosti jeho občanů.¹ Za tímto účelem stát prostřednictvím svých zákonodárných orgánů vydává právní předpisy, které mají za cíl regulovat sociální chování jednotlivců, společenských skupin i celé společnosti.² Právní normy vyjádřené v těchto předpisech by však samy o sobě nebyly schopné naplnění svého účelu, pokud by neexistovaly orgány státu, jejichž posláním je v případě potřeby vynutit jejich dodržování. K tomuto účelu stát zřizuje zvláštní složky, prostřednictvím jejichž činnosti plní své funkce v oblasti zajištění bezpečnosti osob a majetku.

V případě útoku na zákonem chráněné zájmy však v praxi často dochází k situaci, kdy orgány veřejné moci nejsou na místě incidentu ve chvíli ohrožení přítomny a nemohou tedy účinně zabránit neoprávněnému zásahu do osobních a majetkových práv jednotlivce dříve, než dojde ke vzniku škod, které mohou být často následně již neodčinitelné. Z tohoto důvodu zákon předpokládá možnost, že si ohrožená osoba k ochraně svých práv přiměřeným způsobem dopomůže sama a to prostřednictvím využití institutu nutné obrany. Neboť jak uvádí J. Kuchta „*stát není s to jednotlivce všude a za všech okolností chránit před protiprávními útoky a musí ve svém vlastním zájmu, v zájmu své existence a autority obecné vůle, kterou představuje, připustit v případě nebezpečí možnost ochrany chráněných zájmů vlastní silou, poněvadž by jinak vědomě připouštěl uplatnění bezprávní proti právu samotnému*“.³

Nicméně k protiprávnímu jednání spojenému s ohrožením významných zákonem chráněných zájmů může v některých případech paradoxně docházet i v souvislosti s výkonem veřejné moci realizované orgány státu, které mají bezpečnost osob a majetku zajišťovat. Zde se potom nabízí otázka, zda, případně za jakých podmínek se může adresát veřejnoprávního působení bránit proti nezákonnému zásahu orgánu veřejné moci, který má povahu fyzického donucení a prostřednictvím kterého dochází k nezákonnému ohrožení života, zdraví či svobody jednotlivce.

Názor nauky v tomto případě není konstantní, neboť jak uvádí významná skupina autorů „*jde o složitou otázku, která prodělala v nauce určitý vývoj*“.⁴ Současný stav právní nauky ve vztahu k této problematice lze ilustrovat na názoru J. Staši, který v této souvislosti uvádí, že „*nutná obrana proti bezprostřednímu zásahu není přípustná, neboť tento úkon je výkonem pravomoci úřední osoby. Judikatura zdůrazňuje povinnost podrobit se zásahu, nikoli nejprve hodnotit jeho zákonnost. V úvahu by přicházela výjimka pouze v některých případech zjevného excesu zasahující úřední osoby (např. při absolutním nedostatku pravomoci, nebo v případě zcela evidentní nepřiměřenosti,*

1 FILIP, J. Nástin problému bezpečnosti státu z pohledu Ústavního práva. In: DANČÁK, B. a V. ŠIMÍČEK (eds.). *Bezpečnost České republiky. Právní aspekty situace po 11. září 2001*. 1. vyd. Brno: MU, 2002, s. 11.

2 Srov. VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociologie práva*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 9.

3 KUCHTA, J. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: MU, 1999, s. 12.

4 SOLNAŘ, V., J. FENYK a D. CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 2003, s. 149.

s níž by byl donucovací úkon prováděn). Nicméně i on připomíná, že „*tyto otázky nebyly dosud podrobněji teoreticky rozpracovány*“.⁵

K zamezení zneužití zákonem svěřené pravomoci orgánů veřejné správy slouží v demokratickém právním státě systém právních záruk, mezi nimiž hrají významnou úlohu prostředky kontroly.⁶ Jedním z významných prostředků kontroly uplatňovaným při zajištění zákonnosti v oblasti výkonu veřejné správy je kontrola vykonávaná občany.⁷ Ve svém příspěvku jsem se zaměřil na otázku, zda může mít kontrola vykonávaná ze strany občanů v případě zcela zjevně nezákonného zásahu orgánů veřejné moci podobu nutné obrany. Pokouším se vymezit právněteoretická východiska vedoucí ke stanovení míry nezákonnosti, při jejímž naplnění by adresáti veřejnoprávního působení byli oprávněni k aktivnímu fyzickému odporu, a to v souladu se zákonem.

Vzhledem k okolnostem, za kterých jsou bezprostřední zásahy zpravidla realizovány, však v praxi nezdědka dochází k situacím, kdy příslušníci bezpečnostních sborů jsou při plnění svých úkolů nuceni chránit vlastní život či zdraví. V této souvislosti se zabývám otázkou, zda v případě ochrany vlastního života či zdraví, případně života či zdraví jiných osob jsou příslušníci bezpečnostních sborů oprávněni použít i takové prostředky obrany, které zákon v souvislosti s realizací jejich činnosti v podobě zákonných oprávnění nepřipouští, ale které jsou přípustné v rámci uplatnění nutné obrany podle jiného právního předpisu a zda i v tomto případě se stále jedná o projev výkonu veřejné správy. Ve druhé části svého příspěvku se tedy věnuji problematice možnosti uplatnění nutné obrany ze strany příslušníků bezpečnostních sborů v souvislosti s výkonem jejich pravomoci.

1 Problematika možnosti uplatnění nutné obrany proti nezákonným zásahům orgánů veřejné moci

Kontrola veřejné správy vykonávaná ze strany občanů má v demokratickém právním státě své nezastupitelné místo. Z hlediska správněprávní teorie se pod tímto pojmem zpravidla rozumí individuální a kolektivní podání občanů.⁸ V případě bezprostředních

⁵ HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 187–188.

⁶ Dle subjektů které kontrolní činnosti uskutečňují lze rozlišovat kontrolu vykonávanou:

- a) zastupitelskými orgány
- b) soudy
- c) Nejvyšším kontrolním úřadem
- d) správními orgány
- e) občany
- f) Veřejným ochráncem práv.

Srov. PRŮCHA, P. *Správní právo. Obecná část*. 8. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 328.

⁷ „*Systém právních záruk a prostředků ochrany před policejními zásahy lze chápat ve dvojím smyslu. Jednak v intencích prevence jako soubor prostředků předcházení nezákonným policejním zásahům, nebo jako sumu prostředků následné ochrany. Prevenci ve shora naznačeném duchu je třeba chápat jako globální (obecnou) kontrolu.*“ NOVÝ, D. Právní záruky a prostředky ochrany před policejními zásahy. *Právní rádce*, 2005, č. 10, s. 41.

⁸ Blíže k obecné problematice kontroly veřejné správy vykonávané na základě podání občanů např. PRŮCHA, P. *Správní právo. Obecná část*. 8. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 343–347.

zásahů, vzhledem k specifickým vlastnostem této formy realizace veřejné správy, však musí mít kontrola vykonávaná ze strany občanů jinou podobu, než jakou má v případě procesních úkonů či meritorních rozhodnutí, jež jsou výsledkem formalizovaného postupu při realizaci správního řízení. Jako specifický prostředek kontroly zákonnosti⁹ vykonávané ze strany občanů, se ve vztahu k bezprostředním zásahům nabízí možnost uplatnění nutné obrany, a to v případě zcela nezákonného postupu při realizaci činnosti orgánů veřejné moci, při kterém dochází k ohrožení významných zákonem chráněných zájmů.

V souladu s obecně přijímanými názory doktríny a judikatury lze konstatovat, že jedním ze znaků bezprostředních zásahů je skutečnost, že v průběhu jejich realizace proti nim není možné uplatnit žádné opravné prostředky,¹⁰ neboť takový přístup by popíral samotný účel existence této formy realizace veřejné správy, která spočívá v bezprostřední reakci na aktuálně hrozící nebezpečí. Z tohoto důvodu jsou osoby, vůči kterým zásah směřuje, povinny, a to bez ohledu na svůj vlastní názor na oprávněnost daného postupu, se zásahu podřídit, a teprve až následně po jeho dokončení mohou případně využít prostředky ochrany, které jim zákon za tímto účelem dává k dispozici.

Reálně však mohou v praxi nastat situace, kdy ze strany orgánů veřejné správy dojde k tak enormnímu zneužití jejich pravomoci, v důsledku kterého se jejich jednání odehrává zcela mimo zákonný rámec. Jedná se zejména o případy, kdy je prostřednictvím nezákonného postupu orgánu veřejné správy, které naplňuje skutkovou podstatu některého úmyslného trestného činu, přímo ohrožen život či zdraví osob a je zřejmé, že zásah kontrolního či jiného orgánu, který by tuto hrozbu odstranil, nepříjde včas. V takovém případě bezesporu nelze občanům upírat právo na ochranu svých základních ústavně zaručených práv, a to i prostřednictvím uplatnění aktivního fyzického odporu. Zde je ovšem třeba zdůraznit, že v praxi by se mělo jednat o zcela výjimečné případy.

Vzhledem ke skutečnosti, že bezprostřední zásahy bývají zpravidla uskutečňovány ve velmi emočně vypjatých situacích, kdy s tím související stres ovlivňuje jednání zasahujících úředních osob,¹¹ které činí velmi závažná rozhodnutí ve značně krátkém čase, a to nezřídka pouze na základě dílčích informací které mají v danou chvíli k dispozici, lze logicky předpokládat, že za těchto okolností čas od času dochází k pochybením, která mají za následek výskyt právních vad, jež vznikají v důsledku postupu úředních osob, který je v rozporu se zákonem.

⁹ Důsledné dodržování zásady zákonnosti při realizaci bezprostředních zásahů je vzhledem k prostředkům státního donucení používaným při této formě správní činnosti obzvláště důležité. Požadavek na důsledné naplňování této zásady zmiňovala již starší Československá literatura. Srov. např. LUKEŠ, Z. *Základy bezpečnostního práva*. Praha: ACADEMIA, 1971, s. 60–64.

¹⁰ „Proti těmto úkonům se zásadně nelze bránit ve správním řízení“. Ibid., s. 262.

¹¹ ŠKODA, J., F. VAVERA a R. ŠMERDA. *Zákon o policii s komentářem*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 200.

Právní vady, které se mohou v průběhu realizace bezprostředních zásahů vyskytnout, lze pro lepší zpřehlednění (s ohledem na příčinu nezákonnosti) rozdělit do čtyř skupin. Obecně lze konstatovat, že nezákonnost zásahu může spočívat:

- a) v absolutní věcné nepřislusnosti osoby, která zásah provádí,
- b) v nezákonnosti prostředků zvolených k realizaci zásahu,
- c) v neexistenci relevantního právního důvodu k uskutečnění zásahu,
- d) v jiném právně vadném způsobu provedení zásahu neboli tzv. excesu.

Na základě výše uvedeného vymezení možných vad, jež se mohou v průběhu aplikační činnosti orgánů veřejné moci oprávněných k realizaci bezprostředních zásahů vyskytnout, je možno, a to s ohledem na stupeň závažnosti a povahu těchto vad vedoucích k nezákonnosti postupu, bezprostřední zásahy (podobně jako individuální správní akty) rozdělit na napadnutelné a nicotné.¹²

Z tohoto hlediska lze za napadnutelné označit ty bezprostřední zásahy orgánů veřejné správy, při jejichž realizaci dojde ze strany příslušných úředních osob k excesu, který má za následek to, že zásah trpí právní vadou, která ovšem nedosahuje takové intenzity, aby sama o sobě zakládala neúčinnost jejich postupu. Konkrétně se může jednat například o porušení zásady přiměřenosti (minimalizace zásahu), které má nejčastěji podobu zvolení ve vztahu ke konkrétním okolnostem neadekvátního (avšak zákonem předvídaného) donucovacího prostředku, dále nesplnění zákonné poučovací povinnosti, omezení osobní svobody na základě chybného vyhodnocení dostupných informací (důkazů), které se při následném bližším šetření ukáže jako neoprávněné, způsobení škody na zdraví či majetku nezúčastněných osob z nedbalosti, atd.

Zásah v těchto případech sice není právně bezvadný, nicméně porušení zákonných povinností ze strany úředních osob, stejně jako nedůvodná újma na právech dotčených osob nedosahuje zpravidla takové intenzity, že by bylo v zájmu společnosti, aby byl zásah pro výskyt těchto vad pokládán za nicotný a tedy mohlo být ze strany jeho adresátů, případně jiných osob prostřednictvím uplatnění nutné obrany legálně zabráněno v jeho nedokončení. Jinak řečeno, zájem státu na plnění jeho úkolů v oblasti zajištění vnitřní bezpečnosti a nerušeného fungování veřejné správy v danou chvíli převyšuje nad individuálním právem jednotlivce na uplatňování veřejné moci výhradně zákonným způsobem. Neboť pokud bychom připustili, že jakékoliv byť i nepatrné vybočení z mezí zákonného rámce v průběhu realizace bezprostředního zásahu automaticky zakládá jeho absolutní neúčinnost až do té míry, že je možno se proti němu v souladu se zákonem aktivně postavit na odpor, nepochybně bychom tím výrazně oslabili pozici veřejné moci

¹² Srov. „*Tato u nás málo prozkoumaná problematika má svou obdobu v teorii správního rozhodnutí (rozlišení mezi rozhodnutími sice vadnými, pro něž však platí presumpce právnosti, dokud nejsou zrušena, a rozhodnutími nicotnými, na něž se pro závažnost jejich vad hledí, jako kdyby vůbec nebyla učiněna)*“. HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 487.

v situacích, kdy prostřednictvím realizace bezprostředních zásahů dochází k ochraně významných zákonem chráněných zájmů.¹³

Jestliže lze tedy vzhledem k okolnostem a míře jeho nezákonnosti zásah označit „pouze“ za napadnutelný, mají osoby, vůči kterým takový zásah směřuje povinnost se mu podrobit a teprve až následně po jeho dokončení mohou uplatnit ty prostředky právní ochrany, které jim zákon pro tyto případy dává k dispozici.¹⁴ S ohledem na konkrétní orgán veřejné správy, který vadný zásah uskutečnil, se může jednat o stížnost na postup úřední osoby podanou buď podle obecné právní úpravy,¹⁵ nebo na základě jednotlivých zvláštních zákonů.¹⁶ Dále je možné se proti nezákonnému zásahu bránit žalobou na určení nezákonnosti zásahu, pokynu nebo donucení ze strany správního orgánu v rámci správního soudnictví.¹⁷ Jak již bylo řečeno, vzhledem k neformální a bezprostřední povaze zásahů lze zpravidla (na rozdíl od individuálních správních aktů) nežádoucí následky z nich vzniklé odčinit (pokud je to možné) či poskytnout kompenzaci až následně po jejich dokončení. Proto v případě, kdy nezákonnost zásahu spočívá v nesprávném úředním postupu¹⁸ orgánu veřejné moci (zejména v případě nezákonného omezení osobní svobody, ale i v některých dalších případech jestliže v souvislosti s realizací zásahu došlo ke škodě na majetku, k újmě na zdraví nebo jiné nemajetkové újmě) je možné uplatnit nárok na náhradu škody či na přiměřené zadostiučnění podle obecné¹⁹ nebo zvláštní právní úpravy.²⁰

Dle současného převažujícího názoru nauky lze použití nutné obrany proti bezprostředním zásahům orgánů veřejné moci připustit v případech, kdy jsou tyto úkony postiženy takovými vadami, které je zbavují povahy projevů veřejné správy, čímž je činí nicotnými.

¹³ Zde je třeba připomenout, že historicky se zejména západoevropská praxe, ale zčásti i nauka klonila k závěru, že připuštění nutné obrany proti třeba i naprosto nezákonným zásahům orgánů veřejné moci by vedlo k anarchii a že tedy proti této formě činnosti nutná obrana v žádném případě přípustná není. Srov. SOLNAŘ, V., J. FENYK a D. CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 2003, s. 149.

¹⁴ „*Mluvit v souvislosti s bezprostředními zásahy o opravných prostředcích je nepřesné a iluzorní, neboť směřují proti stavu, který již existuje a jen výjimečně jej lze zrušit nebo změnit, notabene bez zbytku odstranit a odčinit jeho nepříznivé následky*“. NOVÝ, D. Právní záruky a prostředky ochrany před policejními zásahy. *Právní rádce*, 2005, č. 10, s. 41.

¹⁵ Viz § 175 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ Viz např. § 97 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o policii“).

¹⁷ Viz § 82 až 87 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ „*Nesprávným úředním postupem je každý postup orgánu veřejné moci, který při jejím výkonu postupuje v rozporu s právními předpisy či v rozporu se zásadami jejího výkonu*“. HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 440.

¹⁹ Viz zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Viz § 95 odst. 1 zákona o policii. Blíže ke vztahu obecné a zvláštní úpravy náhrady škody vzniklé v souvislosti s plněním úkolů bezpečnostních sborů. HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 442–443.

Konkrétně se jedná o absolutní věcnou nepříslušnost (nedostatek pravomoci) zasahující osoby, dále jsou to případy, kdy k realizaci zásahu chybí zákonné zmocnění anebo prostřednictvím realizace zásahu dochází ke spáchání trestného činu.²¹

Nicméně s ohledem na výše uvedené obecné důvody vedoucí k nezákonnosti postupu úředních osob, bych seznam důvodů zakládajících nicotnost bezprostředních zásahů uváděný doktrínou rád podrobil důkladnější analýze. Přičemž okolnost, že v souvislosti s realizací bezprostředního zásahu dojde ke spáchání trestného činu, neuvádím jako samostatný důvod nicotnosti zásahu, neboť ke spáchání trestného činu může dojít při nastoupení kteréhokoli z důvodů vedoucích k jeho nicotnosti. Tedy naplnění skutkové podstaty některého trestného činu v souvislosti s nezákonným postupem úřední osoby představuje pouze společného jmenovatele závažných právních vad, které se v jeho průběhu vyskytly.

Dle mého názoru tedy skutečnost, že k realizaci bezprostředního zásahu neexistuje žádný zákonný důvod,²² nebo jsou při něm ze strany zasahující úřední osoby použity takové prostředky fyzického donucení, které zákon nezná (pokud se nejedná o uplatnění nutné obrany ze strany zasahující úřední osoby při ochraně vlastního života či zdraví, o čemž bude blíže pojednáno v následující kapitole)²³ anebo je zásah uskutečněn osobou, která k realizaci takové formy činnosti nemá žádné zákonné oprávnění, jednoznačně zakládá jeho nicotnost, což znamená, že se v tomto případě nejedná o projev výkonu veřejné správy.²⁴

21 Srov. SOLNÁŘ, V., J. FENYK a D. CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 2003, s. 150; Dále srov. HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 487.

22 Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2012, sp. zn. 6 Tdo 213/2012, kde se uvádí: „Obžalovaný (policista) nařídil poškozenému, aby si klekl a předpažil ruce. A když poškozený, co by cizí státní příslušník, této výzvě v češtině nerozuměl, několikrát jej udeřil obuškem přes ruce se slovy „že jej naučí česky“, aniž by využil nabídky pro tlumočení ze strany přítomného státního příslušníka Vietnamské socialistické republiky, kterého naopak z bytu vykázal; následně asi dvakrát kopnul poškozeného pod šebra, neboť poškozený nevydržel klečet podle pokynu obžalovaného a padl k zemi. Toho využila obžalovaná, která se spoluobžalovaných, členů hlídky Policie ČR zeptala, jestli si může do poškozeného kopnout, a když nedostala žádnou zamítavou odpověď za přítomnosti ostatních obžalovaných, jako členů hlídky Policie ČR, několikrát kopla poškozeného do břicha, avšak již po prvním úderu se poškozený chytil za břicho a upadl na zem. Obžalovaný jako velitel zasahující hlídky Policie ČR tomuto jednání – fyzickému napadení poškozeného ze strany obžalované přiblížil, aniž by zasáhl a obžalované v jednání zabránil, čímž porušil ustanovení § 11 písm. a) a § 24 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR. Poté ke poškozenému přistoupil znovu obžalovaný a dal mu dvě rány pěstí z boku pod šebra, tlačil mu obuškem na krk, v důsledku čehož poškozený znovu upadl na zem, neboť nemohl popadnout dech“.

23 Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2009, sp. zn. 8 Tdo 677/2009 kde se uvádí: „Zákon ani jiná právní norma (např. pokyn policejního prezidenta) policistům neumožňují, aby ke plnění kteréhokoli ze služebních úkolů (v daném případě zjištění totožnosti), používali bití, kopy, údery, polévání horkou vodou, hrozby užití zbraně. Užili-li obvinění takových prostředků, pak jednali zcela mimo oprávnění, kterými je zákon vybavil pro plnění jejich úkolů. Takový postup není zákonným a nestává se ospravedlnitelným, ani pokud se osoba podezřelá ze spáchání trestného činu brání zjištění své totožnosti lží. Policisté jsou oprávněni ke plnění svých úkolů použít toliko zákonem dovolených prostředků, mezi které bití, obrožování služební zbraní, polévání horkou vodou (v případě obviněného D. P.) či jiné použití fyzického násilí s výjimkou stanovenou zákonem (kupř. § 38 zákona č. 238/1991 Sb. o použití donucovacích prostředků policistou) jednoznačně nepatří.“ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2009, sp. zn. 8 Tdo 677/2009.

24 Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2012, sp. zn. 7 Tdo 629/2012 kde se uvádí: „S principy na nichž je založen demokratický právní stát je neslučitelné, aby prostředky trestního práva byla chráněna úřední osoba při postupu, ke kterému vůbec není oprávněna a při kterém očividně překročila meze své pravomoci a odpovědnosti.“

V případě, kdy na základě výskytu některé z výše uvedených závažných právních vad dojde ke zcela zjevnému zneužití pravomoci orgánu veřejné správy, a to v takové míře, že zde již vůbec nelze hovořit o realizaci veřejné moci, zvláště pak v případě, kdy je v souvislosti s tímto postupem úřední osoby spáchán úmyslný trestný čin, v důsledku jehož spáchání dochází k bezprostřednímu ohrožení životů či zdraví osob, lze takový úkon považovat za nicotný a občané mají nepochybně právo se proti takovému jednání bránit prostřednictvím nutné obrany, případně pomocí v nutné obraně.

Z právně-teoretického (avšak i z praktického) hlediska je poměrně zajímavá otázka provedení „bezprostředního zásahu“ nebo lépe řečeno jednání, které má pouze vnější podobu bezprostředního zásahu absolutně věcně nepřislusnou (civilní) osobou. V případě, kdy se nejedná o úřední osobu nelze z logiky věci o zásahu orgánu veřejné správy vůbec hovořit. V takovém případě se jedná o ryze soukromoprávní akt dotýčící osoby, který zpravidla bude, pokud při něm dojde k újmě na zdraví nebo zásahu do práv a svobod jiných osob či ke škodě na majetku anebo narušení veřejného pořádku, naplňovat skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu.^{25,26} Výjimku tvoří pouze situace, kdy zákon jako součást občanské svépomoci přenáší na občany některé pravomoci, které jsou za jiných okolností oprávněny vykonávat pouze orgány veřejné moci.²⁷

Jiná je ovšem situace v případě, kdy úřední osoba v době služby nebo v pracovní době provede úkon, který je zcela mimo rámec její pravomoci. Teprve v tomto případě se bude jednat o nicotný zásah v pravém smyslu tohoto slova, neboť sice půjde o jednání, jež uskutečnila osoba, která je obecně k úředním úkonům oprávněna, tedy jde o zásah orgánu veřejné moci, nicméně jak již bylo řečeno, tento konkrétní zásah je uskutečněn zcela mimo rámec její pravomoci, a tudíž nejde o pouhé překročení pravomoci (exces), ale o naprostou nicotnost takového jednání.²⁸ Přestože ze správně-právního hlediska není takové jednání jakkoliv relevantní,²⁹ vzhledem k tomu, že jej uskutečnila

²⁵ Čímž samozřejmě není dotčena odpovědnost za škodu či nemateriální újmu v rovině občanskoprávní.

²⁶ „*Nejde o nesprávný úřední postup, byla-li škoda způsobena jednáním pachatele, který se vydával za úřední osobu, a to bez ohledu na to, že vystupoval v uniformě, která mu při skončení služebního poměru nebyla odebrána*“. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. května 2008, sp. zn. 25 Cdo 1872/2006.

²⁷ Např. zadržení osoby podezřelé dle § 76 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸ Např. příslušná úřední osoba oprávněná k projednání přestupku ve správním řízení podle zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů použije proti osobě, která neuposlechne její výzvy směřující k zajištění řádného průběhu ústního jednání teleskopický obušek, který si na vlastní náklady pořídila.

²⁹ O výkon veřejné moci (ve vztahu k náhradě škody) nejde tam, kde škodu sice způsobila osoba jinak reprezentující stát či územní samosprávný celek, která nicméně svým jednáním zcela vybočila z rámce plnění svých služebních (úředních) povinností, tj. šlo o tzv. exces anebo nicotnost jejího jednání. VOJTEK, P. a V. BIČÁK. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 18.

úřední osoba při výkonu své funkce, bude se z trestněprávního hlediska bezesporu jednat o zneužití pravomoci úřední osoby.

Nicméně je třeba též upozornit na skutečnost, že v naší zemi se stalo poměrně běžnou praxí, že osoby, proti kterým zásah orgánů veřejné moci směřuje (případně jejich příbuzní či přátelé anebo dokonce zcela nezúčastněné přihlížející osoby), si nárokují právo hodnotit zákonnost a oprávněnost zásahu, a to tím způsobem, že se nezřídka pokusí nejen verbálně, ale i fyzicky napadnout zasahující příslušníky bezpečnostních sborů, a to ve snaze „pomoci“ osobě, proti které zákrok směřuje.³⁰ Toto své jednání následně ospravedlňují tvrzením, že se jim zákrok jevil jako neoprávněný či nepřiměřený a oni chtěli „v dobrém úmyslu“ pouze dotýcné osobě „pomoci“.

Zde je ovšem třeba znovu připomenout, že nutná obrana proti bezprostředním zásahům orgánů veřejné moci není obecně přípustná³¹ a civilním osobám, ať již přímo dotčeným zásahem či pouze zásahu přihlížejícím, v žádném případě zákon ani jiná právní norma nedává oprávnění v rámci jeho průběhu hodnotit jeho oprávněnost a přiměřenost.³² Jak v této souvislosti uvádí P. Mates³³ „ten, vůči němuž bezprostřední zásah směřuje, je povinen se mu podrobit, ledaže by snad šlo o zcela zjevný exces. O jak intenzivní a zjevnou vadu ze strany příslušníka veřejného sboru by muselo jít, bude třeba vždy posuzovat s ohledem na okolnosti případu a možnost, že by dotýcný jednal v nutné obraně, je v judikatuře vykládána spíše restriktivně“. Uplatnění nutné obrany proti nezákonnému zásahu je tedy možné pouze ve zcela výjimečných případech, kdy nezákonnost zásahu je natolik zjevná a enormní, že není žádných pochyb o tom, že takové jednání nemá žádný zákonný podklad a zároveň je bezprostředně ohrožen život či zdraví osob vůči kterým toto jednání směřuje.

³⁰ Viz např. medializovaný případ manželů Radovana a Jany Čápkových z Prahy, kteří stanuli před okresním soudem v Klatovech za údajné napadení policisty. Z výpovědi paní Čápkové: „...já jsem upadla, a když jsem se zvedla, uviděla jsem, jak stejný muž (policista) napadl mého muže. Jen jsem se ho (policisty) dotkla, abych odlehčila tlak na manžela.“ *deník.cz* [online] 3. května 2012. Autor: ČTK, Milan Kilián. Dostupné z: <http://www.denik.cz/plzensky-kraj/soud-napadeni-policisty-pri-blokade-nebylo-trestnym-cinem-20120503.html> Nebo obdobný případ ostravské divadelní herečky Lady Bělaškové, obžalované z útoku na policistu. „... která před soudem přiznala, že zasahujícím policistům nevybíravě nadávala.“ Z výpovědi paní Bělaškové: „...jen jsem se snažila slovně zastat blízkého člověka, kterého policisté svalili na zem a kopali do něj. Měla jsem strach o jeho zdraví a život. To, že za to stojím před soudem, považuji za absurdní.“ *Novinky.cz* [online] 6. října 2015. Autor: Právo, Aleš Honus. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/382603-trest-za-kopnuti-policisty-do-zadku-herecka-si-odpracuje-120-hodin-prospesnych-praci.html>

³¹ „Osoba, vůči níž bezprostřední zásah směřuje, je povinna se mu podrobit, tedy strpět donucení“. HENDRYCH, D. et al. *Správní právo. Obecná část*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 187.

³² „Občané jsou povinni podrobit se výkonu pravomoci veřejného činitele bez ohledu na vlastní soukromý názor. Jsou-li přesvědčeni, že tímto jednáním bylo porušeno jejich právo či jim byla způsobena škoda, mohou se proti takovému postupu veřejného činitele bránit jiným zákonným způsobem. Ústava, Listina ani žádná jiná právní norma nepřipouští, aby občané nejprve hodnotili zákonnost postupu veřejných činitelů a teprve na základě toho jejich pokyny uposlechli nebo neposlechli“. Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. ledna 1998, sp. zn. I. ÚS 263/97.

³³ MATES, P., J. ŠKODA a F. VAVERA. *Veřejné sbory*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 18.

2 Uplatnění nutné obrany ze strany úředních osob v souvislosti s realizací bezprostředních zásahů

Veškeré orgány veřejné moci jsou v demokratickém právním státě při své činnosti ovládnuty zásadou zákonnosti. V praxi to znamená, že orgány veřejné moci jsou oprávněny realizovat veškerá svá oprávnění pouze na základě výslovného zákonného zmocnění, a to pouze v těch případech a za použití takových prostředků, které jim zákon svěřuje v podobě jejich pravomoci.³⁴ V souladu s tímto předpokladem jsou úřední osoby (nejčastěji se jedná o příslušníky bezpečnostních sborů) při plnění svých úkolů oprávněny použít pouze takové prostředky fyzického donucení ke splnění dobrovolně nesplněné zákonné povinnosti, které jsou vymezeny v zákoně. V souvislosti s realizací bezprostředních zákroků je důsledné dodržování zásady legality zvláště důležité, neboť tato forma realizace veřejné správy zahrnuje ty nejcitelnější prostředky státního donucení (např. použití donucovacích prostředků či použití zbraně), prostřednictvím kterých orgány veřejné správy zasahují bezprostředně a zcela zásadním způsobem přímo do fyzické integrity adresátů svého působení.

Například zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o policii“) obsahuje uzavřený katalog donucovacích prostředků a dále taxativní výčet případů kdy je policista při plnění svých úkolů oprávněn použít zbraň.³⁵ Z tohoto hlediska použití donucovacích prostředků, které nejsou zákonem upraveny, zakládá nezákonnost zásahu, který má za následek jeho nicotnost a úřední osoba, která při zákroku použije nezákonný donucovací prostředek, se již nemůže dovolávat právní ochrany vyplývající z jejího veřejněmocenského postavení. Tento závěr lze dovodit z doktríny i z judikatury, která říká, že úřední osobě, která provádí nezákonný zásah, nemůže být poskytnuta zvýšená právní ochrana, která by jinak z jejího postavení vyplývala.³⁶

Naplnění zásady zákonnosti ve vztahu k nutnosti použít při zákroku³⁷ pouze zákonem stanovené donucovací prostředky je však třeba chápat z hlediska jejich typových

³⁴ Srov. čl. 2 odst. 3 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších předpisů a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, uvozené zákonem č. 23/1991 Sb., a později znovu vyhlášené pod č. 2/1993 Sb.

³⁵ „*Policie je státním orgánem, který má za úkol mj. zajišťovat práva a svobody osob. Pro efektivní plnění úkolů na úseku ochrany před útoky na tato práva a svobody je vybavena řadou donucovacích prostředků a možností použít zbraň v rozsahu stanoveném zákonem. Zákon o policii donucovací prostředky nedefinuje pojmově, ale pomocí enumerace prostředků, které zahrnuje do množiny donucovacích prostředků*“. ŠKODA, J., F. VAVERA a R. ŠMERDA. *Zákon o policii s komentářem*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeňek, 2013, s. 199.

³⁶ „*Zvláštní ochranu podle jednotlivých ustanovení trestního zákona, v daném případě podle § 325 odst. 1 trestního zákoníku, má úřední osoba zásadně pouze potud, pokud postupuje v rámci své pravomoci a odpovědnosti. Objektem trestního činu je totiž zájem na nerušeném výkonu pravomoci, čímž se ovšem zásadně míní jen její řádný výkon*“. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2012, sp. zn. 7 Tdo 629/2012.

³⁷ „*Zákrokem se rozumí úkon, při němž dochází k přímému vynucování splnění právní povinnosti nebo k přímé ochraně práv za použití síly nebo hrozby jejího použití*“. Viz § 10 odst. 5 zákona o policii.

vlastností a účinku na tělo osoby, proti které zákrok směřuje, což je v souladu se Stanoviskem odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra, analyticko-legislativního odboru Policejního prezidia a Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia k některým otázkám týkajícím se aplikace právní úpravy donucovacích prostředků, kde se mimo jiné uvádí, že příslušník policie je oprávněn při zákroku použít například i donucovací prostředky, které si sám na své vlastní náklady pořídil. Musí však jít o prostředky, které jsou svými vlastnostmi a účinkem srovnatelné s donucovacími prostředky, jimiž jsou policisté standardně vybaveni.³⁸

V souvislosti s oprávněním příslušníků bezpečnostních sborů k použití donucovacích prostředků sloužících k ochraně své (nebo jiné) osoby vyvstává z právního hlediska poměrně zajímavá otázka, a to, zda mohou příslušníci bezpečnostních sborů v rámci nutné obrany legálně použít i takové donucovací (či lépe řečeno obranné) prostředky, které nejsou upraveny v zákoně, přičemž by se v takovém případě stále jednalo o výkon veřejné správy.

V obecné rovině lze konstatovat, že příslušníci bezpečnostních sborů jsou povinni čelit nebezpečí, které má povahu útoku a v této souvislosti vyvíjet iniciativu k ochraně zákonem chráněných zájmů a hodnot, neboť právě to je hlavním úkolem orgánů či složek v rámci kterých jsou služebně zařazeni.³⁹ Jejich jednání, prostřednictvím kterého odvracejí bezprostředně hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný zákonem má v těchto případech podobu bezprostředních zásahů, v zákoně zpravidla označovaných jako „zákroky“, a nikoliv nutné obrany či pomoci v nutné obraně jako je tomu v případě civilních osob.

Jedním z formálních znaků bezprostředních zásahů (zákroků) je zákonem daná možnost užití pouze těch donucovacích prostředků, které zákon pro tyto účely připouští,⁴⁰ a to za současného splnění podmínek, které zákon v této souvislosti stanoví.⁴¹

Hlavním typovým znakem donucovacích prostředků je jejich nesmrtící povaha.⁴² Z tohoto hlediska jsou donucovací prostředky konstruovány jako prostředky státního

³⁸ „Zákon záměrně nikde závazně nestanovuje, zda může policista použít pouze donucovací prostředky, které mu byly policií přiděleny nebo i donucovací prostředky své soukromé nebo dokonce cizí (např. které při střetu odebral osobě nebo byly na místě střetu k dispozici), tak aby nelimitoval zbytkové možnosti policistů, zejména v některých nestandardních situacích. Zákon tedy žádná omezení v tomto směru nestanoví, nicméně není vyloučeno, aby vnitřní předpisy policie stanovily nějaké omezení oproti zákonu striktnější.“ Stanovisko odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra, analyticko-legislativního odboru Policejního prezidia a Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia k některým otázkám týkajícím se aplikace právní úpravy donucovacích prostředků ze dne 10. října 2010.

³⁹ Srov. KUČTA, J. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: MU, 1999, s. 71.

⁴⁰ Srov. např. § 52 zákona o policii.

⁴¹ Srov. např. § 51 až 59 zákona o policii.

⁴² Srov. ŠKODA, J., F. VAVERA a R. ŠMERDA. *Zákon o policii s komentářem*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2013, s. 199.

donucení nesmrtící povahy uplatnitelné v reakci na pasivní či aktivní⁴³ odpor ze strany osob, vůči kterým zákrok směřuje. Tomu také odpovídá znění generální zmocňovací klauzule opravňující policisty k jejich použití.⁴⁴ Jedná se o obecné zákonné zmocnění,^{45, 46} při němž je ponecháno na úvaze (provedené ve formě správního uvážení) zasahujícího policisty, zda na základě výkladu neurčitých právních pojmů došlo k naplnění podmínek, za nichž je možno postupovat zákonem předvídaným způsobem. Donucovací prostředky nejsou primárně konstruovány jako prostředek sloužící k nutné obraně.⁴⁷

Naproti tomu oprávnění k použití zbraně je konstruováno v podobě speciálního zákonného zmocnění,⁴⁸ což znamená, že v zákoně jsou taxativně uvedeny jednotlivé případy (od poměrně konkrétních⁴⁹ až po víceméně obecné)⁵⁰, za nichž je policista oprávněn zbraň použít. Nicméně ani zde se zákonodárce přes veškerou snahu nedokázal zcela nevyhnout použití neurčitých právních pojmů.⁵¹

V praxi ovšem mohou nastat situace, kdy je útok vůči příslušníkům bezpečnostních sborů veden s takovou intenzitou, že použití donucovacích prostředků nebude k jeho odvrácení dostačující a současně vzhledem k okolnostem nebude možné použít služební (střelnou) zbraň.⁵² V této souvislosti se lze v právní nauce setkat s názorem, že bez ohledu

43 „Při určité hranici aktivního odporu, konkrétně, nelze-li tento aktivní odpor směřující ke zmaření závažného služebního zákroku překonat jinak, lze použít i střelnou zbraň“. Ibid., s. 201.

44 Srov. § 53 odst. 1 zákona o policii, kde se uvádí, že „policista je oprávněn použít donucovací prostředky k ochraně bezpečnosti své osoby, jiné osoby nebo majetku anebo k ochraně veřejného pořádku“.

45 Obecné zákonné zmocnění je legislativně technicky tvořeno tak, že se do hypotézy právní normy vsunují výrazy (neurčité právní pojmy) jako např. „veřejný pořádek“, „bezpečnost“, atd. Tyto výrazy vyjadřují ve zkratce stav, který existuje, jestliže jsou v podstatě dodržena pravidla chování lidí, která sice nejsou výslovně a podrobně vyjádřena v právní normě, jsou však právně závazná, neboť je nutné je dodržovat podle obecného přesvědčení lidí v určitém čase a v určitém místě. Srov. LUKEŠ, Z. *Základy bezpečnostního práva*. Praha: ACADEMIA, 1971, s. 78.

46 V případě zákonné úpravy bezprostředních zásahů se jedná o časté legislativní řešení, neboť zákonodárce není schopen obsáhnout veškeré situace, které mohou v praxi nastat. Obecné autorizační doložky byly předmětem zájmu již prvorepublikové právní vědy. Viz např. „Vedle těchto speciálních úprav vyskytují se ve většině států autorizační doložky všeobecnější, pružnější, ke kterým státní moc sahá jako k subsidiárnímu prameni, kde nestačí normování speciální“. HOETZEL, J. *Ceskoslovenské správní právo. Část všeobecná*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1937, s. 19.

47 Z ustanovení § 56 odst. 1 písm. a) zákona o policii vyplývá, že pro použití v nutné obraně je určena především zbraň, nikoliv donucovací prostředky.

48 „Speciální zákonné zmocnění je konstruováno tak, že v příslušné právní normě, z níž se toto zmocnění odvozuje, je hypotéza formulována relativně určité (konkrétně), jednoznačně nebo taxativně, a tím je uvážení při její aplikaci ponechán úzký prostor. Čím konkrétnější je hypotéza právní normy, tím užší je prostor pro uvážení při aplikaci právní normy a snažší je konečností i přezkoumání, zda na jedné straně byla správně splněna příslušná právní povinnost, a na druhé straně, zda byl správný postup orgánů státní správy v případě nutnosti vymáhání této povinnosti“. LUKEŠ, Z. *Základy bezpečnostního práva*. Praha: ACADEMIA, 1971, s. 80.

49 Srov. např. § 56 odst. 1 písm. f) zákona o policii.

50 Srov. např. § 56 odst. 1 písm. a) zákona o policii.

51 Např. „nebezpečný pachatel“ či „závažný zákrok“.

52 Například v případě, kdy se zákrok odehrává na místě, kde se nachází spousta nezúčastněných osob (např. fotbalový stadion).

na své postavení vyplývající ze zvláštní zákonné úpravy je příslušník bezpečnostního sboru v případě bezprostředního ohrožení svého života či zdraví nepochybně oprávněn použít i jiný prostředek k zamezení útoku vůči své osobě, než k jehož použití je oprávněn na základě zvláštní zákonné úpravy,⁵³ a to za stejných podmínek jako civilní osoby.⁵⁴

Nicméně současná nauka již výslovně neřeší otázku, zda se i v případě uplatnění nutné obrany ze strany úřední osoby stále jedná o výkon veřejné správy, či zda jednání v nutné obraně samo o sobě nepředstavuje zásah orgánu veřejné moci, ale zásah pokračuje až následně po ukončení jednání v nutné obraně, přičemž na jednání v nutné obraně lze nahlížet jako na projev občanské svépomoci. Odpověď na tuto otázku má význam především ve vztahu k zákonnosti postupu zasahujících úředních osob, neboť jednání v nutné obraně lze realizovat pouze během trvání bezprostřední hrozby či útoku, nikoliv však již po jeho skončení.⁵⁵ Naproti tomu v případě realizace nutné obrany ze strany úřední osoby je nanejvýš žádoucí, aby byl jí prováděný zásah úspěšně dokončen, tedy fyzické donucení ze strany úřední osoby pokračovalo i poté co útočník od útoku upustil či byl jeho útok úspěšně zmařen. Dle mého názoru nepředstavuje jednání úřední osoby učiněné v rámci nutné obrany a následné dokončení zásahu dva různé projevy činnosti (první občanský projev svépomoci a druhý vrchnostenský výkon veřejné moci), ale jednání v nutné obraně je součástí zásahu.

Lze tedy vyvodit závěr, že v případě, kdy jsou podle různých právních předpisů splněny zároveň podmínky pro uplatnění nutné obrany i bezprostředního zásahu, přičemž ze strany úřední osoby je použito takových donucovacích (obránných) prostředků, které zákon upravující oprávnění příslušného orgánu veřejné správy nepřipouští, stále se jedná o postup který je v souladu se zákonem a zároveň i projevem činnosti veřejné správy, a to za předpokladu, že útok vedený proti úřední osobě bezprostředně ohrožuje její život či zdraví a za stávající situace není možno toto nebezpečí účinně odvrátit jinými zákonem předpokládanými prostředky.

⁵³ Např. dle § 52 písm. c) zákona o policii je policista při zákroku oprávněn použít obušek a jiný úderný prostředek, k jehož používání byl vycvičen. Jiné úderné prostředky než které připouští zákon, případně interní akty policie, k jejichž použití nebyl policista vycvičen (např. boxer) lze použít pouze v nutné obraně či krajní nouzi. Stejně tak předměty se zcela jiným mechanismem účinku jako jsou např. sekery, kladiva, meče atd., které by z hlediska jejich vlastností bylo možno zařadit spíše mezi zbraně dle § 56 odst. 5 zákona o policii, by bylo možno použít pouze v krajních situacích v režimu použití zbraně dle § 56 odst. 1 písm. a) zákona o policii za podmínek nutné obrany nebo krajní nouze. Srov. Stanovisko odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra, analyticko-legislativního odboru Policejního prezidia a Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia k některým otázkám týkajícím se aplikace právní úpravy donucovacích prostředků ze dne 10. října 2010.

⁵⁴ „Ani u těchto speciálních kategorií osob však patrně není vyloučeno užití nutné obrany v situacích, kdy nejsou zcela splněny podmínky oprávněného použití zbraně. Jestliže je veden útok proti jejich životu či zdraví, není na místě jejich oprávnění oproti jiným osobám zužovat. Ve svém jednání by měly být takové osoby omezeny pouze obecnými podmínkami nutné obrany, i když by v konkrétním případě měly u sebe zbraň“. KUČTA, J. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: MU, 1999, s. 72.

⁵⁵ Srov. FRYŠTÁK, M. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Ostrava: KEY Publishing, 2009, s. 87.

Závěr

Ve svém příspěvku jsem se zabýval problematikou možného využití institutu nutné obrany v případě realizace bezprostředních zásahů, a to jak ze strany adresátů veřejně-mocenského působení, tak i ze strany zasahujících úředních osob.

Na základě zde představených závěrů lze konstatovat, že nezákonnost postupu v případě realizace bezprostředních zásahů může spočívat v několika různých skutečnostech. Určení příčiny nezákonnosti zásahu je potom zcela zásadní pro volbu prostředku ochrany, jež dává zákon adresátům veřejně-mocenského působení ze strany orgánů veřejné správy k dispozici. V případě, že se jedná o zcela zjevně nezákonný postup orgánů veřejné moci, kdy nezákonnost tohoto postupu spočívá, buď v použití prostředku státního donucení který nemá oporu v zákoně, nebo v realizaci zásahu bez právního důvodu anebo v jednání osoby, která nemá žádné zákonné oprávnění k realizaci prováděné formě činnosti, je možno se proti takovému jednání bránit prostřednictvím nutné obrany.

Zřejmě nejproblematictější oblastí výše představené právněteoretické konstrukce je požadavek na správné vyhodnocení toho, zda se jedná o zcela zjevně nezákonný postup, jinak řečeno, otázka zda osoba vybavená průměrným právním vědomím dokáže v praxi spolehlivě a za všech okolností rozlišit mezi zcela nezákonným jednáním, které má pouze vnější podobu zásahu orgánu veřejné moci a zásahem, který sice trpí napadnutelnou právní vadou, nicméně z hlediska zákona se stále jedná o projev výkonu veřejné moci, kterému jsou jeho adresáti povinni se podřídit. V této souvislosti je nutno přiznat, že pro účely širšího praktického využití mohou být závěry přijaté v tomto příspěvku v řadě případů poměrně obtížně aplikovatelné, neboť posouzení míry nezákonnosti zásahu může být pro laika záležitostí poměrně obtížnou, nehledě na skutečnost, že hodnocení postupu příslušných orgánů bývá v případě bezprostředních zásahů často značně zkreslené skrze subjektivní vnímání dané situace. Nicméně se domnívám, že z právně-teoretického hlediska tvoří výše představená analýza možnosti uplatnění nutné obrany proti zcela zjevně nezákonnému zásahu orgánu veřejné moci ucelenou koncepci.

V případě orgánů veřejné moci je primárním požadavkem na výkon jejich činnosti důsledné dodržování postupů stanovených v rámci jednotlivých zvláštních zákonů, které upravují jejich oprávnění a povinnosti. To se týká především těch oprávnění, prostřednictvím kterých zasahují do fyzické integrity osob. Nicméně v případě bezprostředního ohrožení života či zdraví mohou příslušníci bezpečnostních sborů jednat v nutné obraně, a to za stejných podmínek jako civilní osoby, přičemž jejich jednání neztrácí ani v tomto případě povahu vrchnostenského výkonu veřejné správy.